

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

आनन्दकुटी भूमि

बैशाख पूर्णिमाको उपलक्ष्यमा
विशेषांक

प्रकाशक

आनन्दकुटी विहार गुठी, स्वयम्भू

[सं. द. नं. १/०३१ प्र. जि. अ. का. का.]

वर्ष ५
अंडे १, २

ने. सं. १०६७
इ. सं. १६७७

वार्षिक ५/-
चूल्य १५०

“आनन्द भूमि” को नियम

- १) ‘आनन्द भूमि’ आनन्दकुटी विहार गुठीको मासिक मुख-पत्र हो। ‘आनन्द भूमि’ पूर्णिमामा निस्तिकन्द्र ।
- २) यसको वार्षिक चन्दा रु० ५/-, अर्ध वार्षिक रु० ३/-, एक प्रतिको रु० १/-, जुन महिनामा पनि ग्राहक बन्न सकिन्छ ।
- ३) बुद्ध-धर्म सम्बन्धी लेख मात्र यसमा छापिने छ ।
- ४) कुनै लेखकद्वारा प्रकट भएको विचारको उत्तरदायी सम्पादक मण्डल हुने छैन ।
- ५) प्रबन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवहार र चन्दा व्यवस्थापकको नाममा पठाउनु पर्छ । पत्र व्यवहार गर्दछैर आफ्नो ग्राहक संख्या, पूरा नाम ठेगाना रास्तोसित लेखी पठाउनु पर्छ ।
- ६) पत्रिका नलिने भएको खण्डमा वा आफ्ना ठेगाना हेरफेर गर्नु परेमा एक महिना अगाडि ने व्यवस्थापकलाई सूचना दिइनु पर्छ ।
- ७) कुनै पनि रचना प्रकाशित गर्ने वा नगर्ने अधिकार सम्पादक मण्डलमै रहनेछ ।

आनन्द भूमि कार्यालय

आनन्दकुटी, स्वयम्भू, काठमाडौं

विषय-सूची

१. बुद्ध वचन	—	अनु. भिक्षु अमृतानन्द	१
२. घम्मपद-बुद्धवाणी-३	—	चक्रमान शाक्य	२
३. पूजा	—	अनु. भिक्षु अनिरुद्ध	३
४. लोकनीति-८	—	धर्मवती अनगारिका	४
५. बौद्ध प्रश्नोत्तर-५	—	‘इयोति’ शाक्य	९
६. स्वागत बुद्ध-पूर्णिमा	—	डा. होमराज वज्राचार्य	१२
७. वज्रयानी चिकित्साविधि-९	—	ज्ञानमान तुलाधर	१३
८. नेपाल-दर्शन	—	पञ्चरत्न वज्राचार्य	१५
९. लुभिनी-दर्शन	—	के. आर. वज्राचार्य	१७
१०. श्रद्धाङ्गली	—	सन्देश द्रूत	२१
११. सामर्थिक चर्चा	—	सुरेन्द्र शाक्य	२२
१२. धर्मात्मा सु ?	—	टो. एच. पेरेरा	२४
१३. निवाणि	—	राज शाक्य	२५
१४. त्रि-गुणी-ह्याँ	—	बद्रीमाया मानन्धर	२६
१५. सम्यक सम्बुद्ध	—	सिद्धिरत्न शाक्य ‘काजी’	२९
१६. तिद्वार्धया प्रतीक्षा	—	मिलिन्द प्रश्न	३०
१७. मृत्युया लहात बचे ज्वीगु	—	बुद्धकाजी रंजित	३१
१८. घटनात्मक चर्चा	—	सम्यकरत्न वज्राचार्य	३२
१९. भिचायात पै	—	भिक्षु सुबोधानन्द	३५
२०. लुभिनीया जः	—	मीना शाक्य	३६
२१. बुद्ध जयन्ती	—	Bhikkhu K. Dhammananda	३७
२२. Can a Buddhist become a....	—		३९
२३. बौद्ध गतिविधि	—		४१

ॐ पूर्णपद्मनाभ

“चरय भिक्खवे चारिकं बहुजन हिताय बहुजन सुखाय लोकानुकम्पाय अत्याय
हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । देसेथ भिक्खवे धर्मं आदिकल्याणं मज्जेकल्याणं परि-
योसानं कल्याणं सातथं सव्यञ्जनं केवल परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेथ ।”

(महाबग्ग-विनयपिटक)

मिभ्रहरू ! बहुजन हितको लागि, बहुजन सुखको लागि, विश्वमाथि दयाको लागि, देव र मनुष्यहरूको हित,
सुख र कामको लागि संचार गर । भिक्षुहरू ! आरम्भ, मध्य र अन्त समयसम्म कल्याण हुने धर्मको अर्थं र भाव सहित
उपदेश दिएर सम्पूर्ण परिशुद्ध ब्रह्मचर्यं (धर्म) को प्रकाश पार ।

संपादक मंडल

भिक्षु अश्वघोष, श्री वटुकृष्ण ‘भूषण’, श्री न्हुच्छेबहादुर वज्राचार्य

वर्ष ५	आनन्दकुटी	बैशाख, ज्येठ, २०३४ बुद्ध संवत् २५२१	स्वयम्भू	१, २
--------	-----------	--	----------	------

बुद्ध-वचन

जस्तो फलामबाट निस्केको खियाले फलामलाई नै खान्छ, त्यस्तै सदाचारको उल्लंघन गर्ने
ब्यक्तिलाई उसको कर्मले उसैलाई दुर्गतिमा पूऱ्याउँछ ।

लज्जारहित काग अर्काको खोसेर खानमा वार, अर्काको कुभलो चिताउने, बकवादी, अहंकार
भ्रष्टाचारी मनुष्यको जीवन विताउन सजिलो छ ।

लाज मान्ने सर्वदा पवित्रताको खोजी गर्ने उद्योगी र मितभाषी भई सुदू जीविका गर्ने ज्ञानको
जीवन-यापन कठिन हुन्छ ।

अर्काको दोष देख्नु सजिलो छ, किन्तु आफ्नो दोष देख्नु मुश्किल छ, अर्काको दोष भने हिम (भूसा)
छरे कै छरेर हिँद्छ किन्तु आफ्नो दोष चाहिं जाली जुवाले पासा छोपे छै छोप्छ ।

धर्मपद-बुद्धवार्गी-३

अनुवादक-भिक्षु अमृतनन्द

१] बुद्धिमान व्यक्तिले वाण कारकले वाण सोऽयो पार्ने
जें आपनो चच्चल तथा रक्षा गर्न गाहो चित्तलाई तहलाउँछ।

२] पानीबाट फिकैर सुखा जर्मानमा राख्दा माछा
जसरी छटपटाउँछ त्यस्तै मारको जालबाट छुटाउँदा यो
चित्त छटपटाउँछ।

३) क्षण क्षणमा उत्पन्न हुने, रोक्न गाहो, जताततै
दग्धुन्में, स्वेच्छाचारी चित्तलाई दमन गर्नु बेस छ, चित्त दमन
गर्नले नै सुख पाइन्छ।

४) पण्डित हो ! अगोचर, सूक्ष्म र मन परेको
ठाउँमा जाने चित्तलाई बशमा राख्यो भने सुख पाइन्छ।

५] टाढा टाढासम्म पुग्न सक्ने एकलै हिँड्ने, विना
शरीरको गुफामा बस्ने चित्तलाई बशमा राख्न सक्ने व्यक्ति
मारको बन्धनबाट मुक्त हुन्छ।

६] चित्त स्थिर नभएको सद्धर्म नजानेर प्रसन्न स्वभाव
नभएको व्यक्तिलाई प्रज्ञा-ज्ञान पूर्णरूपले प्राप्ति हुनसक्तैन।

७] अनाशक्त, स्थिर चित्त र जाग्रत चित्त भई पुण्य
र पाप दुर्बै न भएको व्यक्तिलाई भय हुने छैन।

८] शरीरलाई माटोको भाँडो सम्फी, चित्तलाई नगर
जें सुरक्षित राखेर प्रज्ञारूपी शस्त्र लिएर मारसंग युद्ध गर,
मारलाई जितेर पनि अनाशक्त भई आपना चित्तलाई रक्षा

गरी रहनु।

९] चाँडै नै यो शरीर विज्ञान रहित भई काम
नलाग्ने काठको मुठा जें भूमिमा लडी रहने।

१०] शत्रुले शत्रुलाई जति हानि पुन्याउन सक्छ, त्यो
भन्दा बढता हानि कुमार्गमा लागेको चित्तले पुन्याउँछ।

११] सुमार्गमा लागेको चित्तले आफुलाई जति उप-
कार गर्दछ, त्यति उपकार वानु आया र कुटुम्बले समेत
गर्न सक्तैनन्।

१२] यमलोक, देवलोक सहितको यो पृथ्वीलाई कसले
जित्नु सक्छ ? चतुर मालीले फूल छाने जें राज्ञोसंग देशित
धर्मपद कसले रोजन सक्ना ?

१३] यमलोक, देवलोक सहितको यो पृथ्वीलाई शैम
(शिभित) ले जित्ना, चतुर मालीले जें राज्ञोसंग देशित
धर्मपद शैक्षले रोजला।

१४] शरीरलाई पानोको फोंज समान अथवा मुग-
त्रुणा समान सम्झेर पण्डितहरू मार बन्धनबाट मुक्त भई
मारले नदेहने ठाउँमा पुगदछन्।

१५] पञ्च कामेन्द्रियरूपो फूल टिप्पुमा आशक्त भई
रहने व्यक्तिलाई, बाढिले सुतिरहेका ग्रामवासीहरूलाई
बगाएर लगे जें मृत्युले लेजान्छ।

**अन्तर्राष्ट्रिय रूपाति प्राप्त स्थल लुम्बिनी विकासको निम्नि
गुरु योजना अनुरूप सक्रियताका साथै गरिने छ।**

श्री ५ वीरेन्द्र

पूजा

चक्रमान शाक्य

पात्रहरू

माधव प्रसाद रिमाल -	३५ वर्षको सुधारवादी
विचारधारको एक ब्राह्मण	
यशोदा -	३० वर्षकी माधव प्रसादकी वाहनी
नीलु -	यशोदाको काखको छोरा
राधा -	माधव प्रसादकी छोरी, १४ वर्षकी एक छात्रा

स्थान - माधवप्रसाद रिमालको कोठा

समय - विहान ७ बजेतिर ।

माधव प्रसाद रिमाल उपरखुट्टी लाएर खाटमनि
चकटीमा बसिरहेको हुन्छ । उनी महामण्डित राहुल
साँकृत्यायनकृत "तुहारी क्षय" निवन्ध संग्रह हेरिरहेको
हुन्छ । उनकी धर्मपत्नी यशोदा रिमाल पर सरेर कोठाको
एक छेउमा अलग बसिरहेको हुन्छिन् । तिनको सानो
बच्चा नीलु कोठामा एताउती बामे सर्वे खेलिरहन्छ ।

यशोदा - (उत्सुक भएर) "मुन्नु भएन ?"

माधव - "....." (उनी तुमारी "भगवानको
क्षय" हेर्नामा तल्लिन भइरहन्छ) ।

यशोदा - "कति गाहो मान्नु भएको, बोल्नै पनि ?"
(पतिको मुखमा हेर्छिन)

माधव - (किताबमा परिरहेको आँखा नफ्किकन) "सुनें"

यशोदा - (अलि फर्केर) "अकालाई भने देवताको पूजा
घाम नफुल्कदैमा गर्नुपर्छ भन्ने । आफु भने यसरी
गाहो मान्नु हुन्छ ।

माधव - "....." (किताबै उनको ध्यान
केन्द्रित भइरहन्छ)

यशोदा - "पर सरेको बेलामा चार दिन पूजा गर्नेलाई
पनि . . ."

माधव - (अलि ठूलो स्वरले) "राधा छैन र भनें, मलाई
ने भनिरहनु पर्छ र ?"

यशोदा - "उनी त अधि ने हिँडी सकी ।"

माधव - "कहाँ ?"

यशोदा - "स्कूलमा, कहाँ ?"

माधव - "किननीं, विहानै ?"

यशोदा - "आजदेखि उनीहरूको स्कूल विहान हुन्छ रे ।"

माधव - "हैं, (पत्नीको मुखमा हेर्दै) मात पकाईदे भस्तुयो
भने पकाई दिन्छु बर । पूजासुजाको कुराचाहै
मलाई नभन ।"

यशोदा - (मुख मलिन गर्दै) "मात पनि त पकाउने पत्तो,
मैले नहुने भए पछि । राधा स्कूलबाट फाँदौ
अबेर हुन्छ । दौतालाई चारबटा बछेता पनि
चढाई दिनु भए लाट्ठे हराउने चियो ।"

माधव - (किताबको पाना पल्टाउदै) "गल्लो जवाक
अघिनै आई सकेको छ तपाईंलाई ।"

बशोदा- (हाँसुं नहाँसुं गर्दे) “द्यौतालाई भोके राखेर पाप लाग्देन र भनें ?”

माधव- (किताबमै दृष्टि दिएर) द्यौता पूजा गरे धर्म, नगरे पाप भन्ने कुरा छोड्दे। चामल खानलाई हो, छर्नलाई होइन (सानु बच्चाले बामे भद्दै गएर झ्यालको फर्लेचामा राखिछोडेको मसिको भाँडो समाउँछ)। हतपत उठेर त्यो खोस्दै) दिवीले पाई गर्छें तेलाई। (बच्चा बाबुको मुख हेदै औंठ लेप्याउँछ) होइन, होइन, नीलुलाई होइन (अगाडि घरको छानामा कागलाई देखाउँदै) ऊ त्यो कागलाई पो गालि गरेको, जा (काग उठेर जान्छ) बोलावो न (यशोदातिर हेछ)

बशोदा- (हाँस्दै) “मानेपो, मसंग !”

माधव- “दूध चुसान”

बशोदा- (हाँसेर) “अघाएर त खेल्न आएको !”

माधव- (हाँस्दै) “ठीक हो। अघाएकोले खाँदेन। देवता-हरु पनि दिव्य भोजनले अघाएका हुन्थन्। तिमीले अछेटा नछुरेर भोके पर्दैनन्।” (यशोदा नाजवाफ हुन्छिन्। बच्चालाई आमाको छेउमा राखेर माधव फेरि किताब हेन लाग्छ)

बशोदा- “नीलु। आउ। ना नाना, बाबु, ना, ई, बुबु।” (बच्चा आमाकहाँ नगएर ढोकाको छेउमा गएर चपल पक्कन पुऱ्ह) खेलिरहोस त्याँह (बच्चाले जुट्टा टोवन लाग्छ) छे, आछि (बच्चाले चपल भुढ्मा थचार्छ) लौन, त्यति पूजा गर्नलाई पनि.....”

माधव- (हाँस्दै) “म सिद्धान्त बदल्ने मानिस होइन।”

यशोदा- (बेखुश भएर बच्चातिर हेदै) “पुरोहितको छोरा भएर पनि पूजा गर्न पर्दैन भन्ने। छे, कस्तो कुरा !”

माधव- (किताब बेरेर हातले मुठचाउदै) “हो म पुरोहित छोरो हुँ। पुरोहित भएर धेरै दान लिसकै। जजमानहरूलाई विश्व गरेर धेरै धेरै दान लिसकै। यो स्त्रीङ्गवाल खाट, अहिले दूध खाइरहेको जर्सी गाई, यो सवार प्राइमा घडी, यो बाकलो दशना यो सबै दानमा पाएका हुन्। अब म पुरोहितवादवेखि घिनाई सकै। मिथ्या दृष्टिबाट मुक्त भएर नेपाल माँको सुपुत्र त्रैलोक दीपक सम्यक सम्बुद्ध देखित पवित्र येरबाटी शासनको प्रकाशमा परिसकेको छु। यो पुरोहितवादले नधमिलिएको, पवित्र मानवधर्मको मउपासक भैसकेको छु। अब पूजाआजामा मेरो विश्वास छैन। मिथ्यादृष्टिबाट म अलग भैसको !”

यशोदा- “मिथ्यादृष्टि भनेको के हो नि ?”

माधव- “म पनि यो शब्दको नयाँ पाठक हुँ। बौद्धर्मको अध्ययन गरेर मैले यो शब्द शिकें। यसको माने ठीकलाई बेठीक, बेठीकलाई ठीक सम्झनु हो।”

यशोदा- (मधुर मुस्कुराहटले हाँस्दै) “अब तपाई बौद्ध हुनुभयो। होइन त ?”

माधव- (गम्भीर भएर) “मलाई बुद्धको धम मनपन्यो।”

यशोदा- (अनुहारले अप्रसन्नता देखाउँदै) “बाहुन भएर पनि बौद्धर्म मान्नु हुन्छ र ?”

माधव- (अलि जोशमा आएर) “भगवान बुद्धका अग्रावक सारोपुत्र र मौदगल्यायन दुबै ब्राह्मण हुन्। अफ ‘बुद्धकालीन ब्राह्मण’ पल्टाएर हेर्यो

भने कति ब्राह्मणहरू बुद्धको धर्ममा दिक्षित
भएका पाउँछौं । यसबाट याहा हुन्छ कति महत्व-
पूर्ण छ तथागतको धर्म”

यशोदा— (अचम्म मानेर) “तथागत भनेको के हो नि ?”
माधव— (किताबको पानाहरू फर्रर गर्दै) “क्राइष्टले
आफुलाई ईश्वरको छोरा भनेकै हजरत मुहम्मद
आफुलाई पैगम्बर (ईश्वरको अवतार) भनेकै
बुद्धले आफुलाई ईश्वर भन्नु भएन । यथव्हारको
लागि बुद्धले आफुलाई “तथागत” शब्द ग्रहण
गर्नुभयो । यसको माने हो “यहाँ आउने” ।

यशोदा— (हाँसेर)

“नवम अवतार प्रभु बौद्ध रूप तरणम ।

नष्ट धर्म प्रकट कि यो साधु सन्त गालनम ॥”

माधव— (गम्भीर भएर) “यो कहावट कुनै हालतमा
पनि सत्य हुन सक्तैन । हाँग्रो शास्त्रा गौतम बुद्ध
त सबभन्दा पछिका बुद्ध हुन् । उहाँ भन्दा अधि
कति कति माहात्माहरू बुद्ध भैसकेका छन्,
दीपङ्कर बुद्ध, सिखि बुद्ध, विपश्चो बुद्ध आदि ।
तिमी कुनचाहि बुद्धलाई नवम अवतार भन्दैचौ ?
बुद्धको धर्म अवतारवाद मान्दैन । बहु नष्टधर्म
भने हो यो । दुःख नष्ट गर्ने धर्म । अनि साधु
सन्त पालनम् पनि ठीक हो । शान्तिनायकको
शान्ति सन्देशको प्रचार गरेर विश्वमा शान्तिको
राज्य स्थापनार्थ हर्दम् प्रयाश गरिरहने विद्या र
आचरणले सम्पन्न भगवान बुद्धका श्रावक संघ
गृहस्थीहरूको अद्वायात्र बनेकोमा के आश्रय ?”

यशोदा— (हाँदै) “तपाईंले पनि कपाल खोरनुहोस् दुपी
समेत बाकि नराखेर । अनि पहेलो, बौद्ध भिक्षुले
लाउने के रे त्यो ?”

माधव— (हाँसेर) “चीवर”

यशोदा— (हाँसेर) “हो चीवर लगाउनुहोस् ।”

माधव— (विद्यार्थीलाई सम्झाएर गरेर) “बुद्धधर्म मान्यो
भन्दैमा भिक्षुले हुनुपर्छ भन्ने छैन । गृहस्थीहरूको
लागि तथागतले गृहविनय उपदेश गर्नु भएको
छ । यसको अवलम्बन गर्नाले गृहस्थी कलह
रहित पारिवारिक जीवन बिताउनु समर्थ हुन्छ ।
यसको लागि अप्रमाद हुनुपर्छ ।”

यशोदा— “अप्रमादको माने ?”

माधव— “मन, वचन र शरीरबाट ऊवाडू अनायाशले धर्म
विरोधीकर्म हुन जाला भनेर होशियारी भैरहनुलाई
अप्रमाद भन्दून् यो भगवान बुद्धको अन्तिम वचन
हो । सच्चा बौद्ध यसबाट कुनै खिनमा पनि
यसबाट अलगा रहनु हुँदैन ।”

यशोदा— (निधार खुम्च्याएर) “हुन सक्ने कुरा हो र यो ?
वनमा जानुपर्छ यस्तो चाहने मानिसले ।”

माधव— (अलि जोशिलो भएर) “धर्म छहरा र पहराको
लागि होइन । नत वनजन्तु र रुखहरूको लागि
हो । धर्म समाजको लागि हो । समाजलाई सही
बाटोमा हिङ्गाउनको लागि हो । त्यसैले समाजमै
बसेर हामीले अप्रमाद (सावधान) हुनुपर्छ ।
याहा छ तिमीलाई ? बुद्धको धर्म हिमालयबाट
निस्केको गंगाजल जस्तै हो । गंगाजीको पानीले
कतै ठूला ठूला भूमागहरू सिचाइरहेको छ त कतै
घट्टवारेहरूको घट्ट घुमाइरहेको छ । कतै विद्युत
उत्पादन गरेर ठूला ठूला शहरहरू क्लमल्ल
पारिरहेको छ त कतै वाणिज्य मार्ग बनेर एक
देशको अर्को देशसंग सम्बन्ध जोडिरहेको छ ।
बुद्धको धर्मले पनि विभिन्न क्षेत्रमा विभिन्न काम

गर्दछ । यो धर्मावलम्बी गृहस्थी शान्तिपूर्ण परिवारीक जीवन बिताउन समर्थ हुन्छ त यो धर्मावलम्बी राजा आदर्श शासक बन्दछ । सांसारिक दुःखले तडपिरहेको व्यक्ति यो धर्म श्रवण गरेर शान्ति लाभ गर्दछ भने यो धर्मावलम्बी भिक्षु निर्वाण सुखको अधिकारी बन्दछ ।

यशोदा- (शिर फुकाउदै) “त्यत्रो विश्व वन्य महापुरुषको उपदेश नराङ्गो होला म भन्दिन । देवताको पूजा नगरेर पाप लाग्दैन भन्नुभएकोले पो मलाई के जस्तो के जस्तो लागेको ।”

(बच्चा ढोकाको पर्दा मुठधाएर तान्छ र त्यसमै झण्डिएर उभिन खोज्छ)

माधव- (हतपत उठेर बच्चालाई समाउदै) “ते त बदमास पो भएर आईस् । कोले शिकायो तेलाई यो तान्न ? (बच्चा रुनलाई ठीक परेको देखेर) होइन, होइन मेरो राजालाई गालि गरेको होइन (बच्चाको गालामा म्वाई खाएर आमाको छेउमा राख्दै) बोलावो ।”

यशोदा- (हाँस्दै) “बुबाले गालि गर्नु भयो ? आउ, आमा आउ ।”

(बच्चा आमातिर जान्छ । यशोदा उसलाई काखमा लिएर दूध खाउँछिन्)

माधव- (यशोदाको मुखमा हेरेर) “सुन, पूजाको विषयमा भगवान बुद्धको उपदेश ।”

यशोदा- (दूध खाइरहेको बच्चाको टाउकोमा सुमसुम्याउदै) “भन्नुहोस् ।”

माधव- (चकटीबाट उठेर खाटमा बस्दै) “आजभन्दा २५२० वर्ष अघि कुशीनगरको सालवनमा भगवान बुद्ध निर्वाण हुनुभयो । निर्वाण हुनुभन्दा अघि

दिव्य पुष्पको वर्षा गरेर देवताहरू तथागतको पूजा गरिरहेका थिए । निर्वाण शेष्या र त्यसको आसपासमा छताठुल्ल भैरहेका दिव्य मन्दारव पुष्पहरू देखाउंदै शास्ताले भिक्षु आनन्दलाई भन्नुभयो, “आनन्द ! मेरो यो अन्तिम समयमा देवताहरू यी मन्दारव पुष्पहरूको वर्षा गरेर तथागतको शरीरको पूजा गरिरहेका छन् । यसबाट उनीहरूलाई केही लाभ छैन । मैले देशना गरेको धर्मानुसार आचरण गरे मात्र तिनीहरूको कल्याण हुन्छ ।” यसबाट तिमी के बुझाउयो ?”

यशोदा- (बच्चाको गालामा लामखुट्टेले टोकेको खट्खाउदै) “भन्नुहोस् ।”

माधव- “यसबाट स्पष्ट हुन्छ कि कुनै महापुरुषको पूजा गर्नुं छ भने उनका उपदेशहरू प्रयोग गर्नुं सक्नु पर्छ । फूल, अछेटा, धूप, सिन्दुरले तो महापुरुषहरूको मूर्ति, जसको निर्माण गर्न कलाकारले पसिना चुहाएका छन्, मा फोहर गर्नुं ठीक छैन । पूजाको अर्थ सेवा हो । सेवा त्यसको गर्नुं पर्छ जसलाई यसको आवश्यकता छ । तिमी पूजा नगरी नहुने पक्षमा छाउ भने एउटा बेउटा देखाई दिन्छु । त्यसको पूजा गर ।”

यशोदा- (हाँसेर) “कहाँ छ ?”

माधव- (हाँसेर) “तिन्ही टोलमा छ त्यो आशालालचा । बञ्चरोले बिचराको गोडामा नराङ्गोसँग चोट लागेको छ । भंगेरा बृत्तिले निर्वाह गरिरहेका बिचरा अकेला शरीर काम गर्न अशक्त भएर भोके छन् । दाल, भात, तर्कारी, अचार नए एक गिलास, दूध पनि लगिदे उसलाई । यसको मानेर होइन, दयापूर्वक, तबन पूजा गरेको हुन्छ ।”

यशोदा- (हाँस्दै भुईतिर हेरेर) “गर्नु पर्ने त त्यस्तै हो
 (बच्चाको मुख्याट दूध थुत्दै) अब पुर्यो है ?
 बाबुको भेट भरिहाल्यो (पर भुईमा परिरहेको
 टल्कने काहज देखाउँदै) ऊ फिल, फिल, कति
 राओ छ बाबुको खेलोना । जाउ त हेन् जाउ ।”
 (बच्चा आमाको काख छोडेर चुरोट बत्ताको
 टपक टिप्पन जान्छ)

माधव- (हाँस्दै) “पूजाको अर्थ बुझ्यो ?”

यशोदा- (भुईतिर हेरेर हाँस्दै) “बुझे, (आफुले लाइ-
 राखेको तिलहरी देखाउँदै) यो तिलहरी बनाउने
 बाँडा पनि त बौद्धमार्गी हो । होइन त ?”

माधव- (हाँसेर) “बाँडा भन्नु हुँदैन । यो अपमान सूचक
 शब्द हो ।”

यशोदा- “यहाँ भनेको उले सुन्छ र ?”

माधव- “अपमान भनेको कन्दा पछाडि पनि गर्नु हुँदैन ।
 यो पनि मेरो बुद्धको अर्ति हो ।”

यशोदा- (हाँसेर) “के भन्ने त ?”

माधव- “बरेजु भन्नु पर्छ ।”

यशोदा- (हाँसेर) “अबदेखि त्यसै भनुंला । उनोहरू पनि
 बौद्ध होइन त ?”

माधव- (गम्भीर भएर) “हो”

यशोदा- (चेहरामा प्रश्नता ल्याएर) “उनीहरू पनि त
 पूजा गर्नन्”

माधव- (हाँस्दै) “गर्नन्, उनीहरू पनि पूजा गर्नन् ।

उनीहरू पुरोहितवादले रंगिसकेको पुराना बौद्ध
 हुन् । त्यसैले अबौद्धहरू के उनीहरू पनि अनेक
 देव-देवीका पूजा गर्नन् । म सशरीर बुद्धको मुख्यार
 वृन्दावाट देशना भएको, स्थविरवाद शासनको
 पक्षमा छ । यसमा सूति पूजालाई स्थान छैन ।”

(भरेगबाट कोही उक्लीरहेको आवाज
 आउँछ । यशोदा उतारि हेर्खन् । तत्कालैमा
 किताबको खोला बोकेकी राधा देखापछें)

यशोदा- (राधालाई देखेर) “किन आज चाँडै आयो ?
 पढाई भएन ?”

राधा- (किताबको खोला सन्दूसमाथि राख्दै) आज
 शुक्रबार, हाफ छुट्टि ।”

यशोदा- (प्रफुल्लित भएर) “वेश भयो आज शुक्रबार
 परेको पनि । पूजा गर बा, दौता भोक्के छन् ।”

(माधव यशोदाको मुख्या हेवै हाँसिरहन्छ ।

राधा पूजा गर्ने तरखरमा लाग्न्दै)

यशोदा- (हाँस्दै पतीको मुख्या हेरेर) ‘पूजा गरेर के
 बिप्रिन्छ र ! म बुद्ध भगवानको उपदेशहरू पनि
 शिरोपर गर्नु । पूजा पनि गर्नु ।

माधव- (हाँसेर) “पूजा नगरिकन तिन्हो चित बुझेन ।
 ठीक छ, गर । तर यति सम्झेर कि पूजा गर्नु
 धर्म होइन । यो संस्कृति मात्र हो ।”

पर्वती खस्तछ

लोकनीति-८

अनुवादक - भिक्षु अनिरुद्ध

१३०. दानं सिनेहमेसज्ज, मच्छेरं दोसनोसधं ।

दानं यसस्मेसज्जं, मच्छेरं कपोणसधं ॥

भावार्थ—(यो सप्तारमा) दान भनेको अकाले स्नेह गराउनको लागि एउटा औषधि हो, कप्टी लोभी हुनु नै अर्काको अप्रिय देखो बन्ने औषधि हो, फेरि दान दिनु भनेको यश-ऐश्वर्य बढाउने औषधी हो, कप्टी लोभी हुनु नै गरीब हुने औषधि हो ।

१३१. बहूनमप्पसारानं, सामगिया जयं जये ।

तिणेहि वट्टते योत्तं, तेन नागोपि बन्धते ॥

भावार्थ—गुण धेरै नभएता पाने धेरैजना मिलेर गरेको काम जित्नु पर्ने भय उपद्रवलाई जित्न सकिन्छ, जाबो घासको त्यान्द्रोले बनाएको डोरीले बलियो हातीलाई समेत बाँधन सकिन्छ ।

१३२. सहायो असमत्योपि, तेजसा कि करिसर्ति ।

निवाते जलितो अग्नि, सयमे वूपसम्मति ॥

भावार्थ—सेना (पल्टन) असमर्थ भए भने राजाको तेज-प्रतापले मात्र केही हुन सक्दैन, जस्तै धाँस आदि केही बस्तु नभएको खालि ठाउँमा बालिरहेको आगो आफ-आफ शान्त भएर निर्भु ।

१३३. न रञ्जो समकं भुञ्जे, कामभोगं कुदाचनं ।

भ्राकप्य रसभूति वा, मालागन्ध विलेपनं ।

बत्थं सख्वमलङ्कारं, न रञ्जो सदिसं करे ॥

भावार्थ—कामभोगको अनुभव, ढाँचा गर्ने, मीठो-मीठो खाने, माला लगाउने, सुगन्धित अत्तर आदि लगाउने,

लुगा लगाउने, गहना लगाउने आदि यी सबै कुराहरू कहिले पनि राजाको समान गर्नु हुँदैन ।

१३४. न राजा सखा होति, न राजा होति मे धनं ।

एसो सामिको महांति, चित्ते निच्चं सुठापये ॥

भावार्थ—राजा मेरो साथी होइन, मेरो धन-द्रव्य पनि होइन, केवल त्यो (राजा) मेरो (मालिक) स्वामी मात्र हो भनी ध्यान मात्र मनमा राख्नुपर्दछ ।

१३५. नातिद्वारे भजे रञ्जो, नाच्चासन्नो' पवातके ।

उजुके नातिन्नन्ने च, नभजे, उच्चमासने ।

छ दोसे सेवको वज्जे, तिटु अँग'व संयतो ॥

१३६. गुणी सख्वञ्जनुल्योपि, न सोर्पति अनिस्तयो ।

अनग्धमपि मणिना, हेमं निस्साय सोर्पति ॥

भावार्थ—सर्वज्ञ भगवान समान गुण भएको भएना पनि आधार पाएन भने शोभा पाउँदैन, अस्यन्तै मूल्यवान माणिक्यादि रत्न पनि सुनको आधारले मात्र शोभित हुन्छ ।

१३७. सुरायोगो विकालो च, समज्जा चरणं भल्ते ।

इत्य धुतो, पापमित्तो भोग नास मुखा इमे ॥

भावार्थ—जाँड-रक्सीकै अमल गर्नु, कुबेला आधा रातमा धूम्नु, नृत्य-गीत आदि हेन जानु, आइमाईसैग भुलिरहनु, पापी दुष्ट साथीहरू हुनु यी विषयहरू ऐश्वर्य-भोग सम्पत्ति विनाशका मुख्य हेतु हुन् ।

१३८. जीवन्तोपि मता पञ्च व्यासेन परिकितिता,

दुक्खितो व्याधितो मूल्हो, इणवा निस्स सेवको ॥

भावार्थ—दुःखी दरिद्र र रोगले पीडित भएको व्यक्ति बाल-मूर्ख, कर्जा भएको र किनी राखेको नोकर यी पाँच

जनालाई जिउँदो भएता पनि मरेका समान हुन् भनी आर्य
व्यास ऋषिले भनेका छन् ।

१३९. अनागतं भयं दिस्वा, दूरतो परिवज्जये ।

आगतं च भयं दिस्वा, अभीतो होति पण्डितो ॥

भावार्थ—ज्ञानी-जनले नआएको भय त्रास हेरीकन
टाढादेखि नै (त्यसलाई) हटाउँछ, अगाडि नै आइपुगेको
भय-त्रास हेरी निर्भीत तथा निश्चिन्त हुँछ ।

१४०. निहालुको पमतो च, मुख्यत्वो रोग आलसो ।

महिन्द्रो कम्मारामो च, सत्ते ते सत्यवज्जिता ॥

भावार्थ—सेवकले राजाको सेवा-चाकरी गर्ने बेलामा
धेरै टाढा बस्नु, धेरै नजोकमा बस्नु, आफूतिरबाट राजातिर
हावा जाने ठाउंपा बस्नु, ठोक राजाको अगाडि बस्नु,
अत्यन्त नोच आसनमा बस्नु र अलगै उँचो आसनमा बस्नु
यी छवटा दोषबाट मुक्त भई (राजालाई) आगोँ सम्झी
संयमी हुनुपर्दछ ।

भावार्थ—निद्रालु (धेरै सुन्ने), प्रमादी, सुखार्थी सधै
सुख मात्र चाहना गर्ने) रोगी, अल्छी, लोभी (धेरै इच्छा
हुने) नयाँ नयाँ काममा मात्र चाल राख्ने यी सात व्यक्ति-
हरू शिल्पशास्त्रबाट वर्जित भएका हुन्छन् ।

१४१. दुगगटं गच्छ हे लाभ, लाभो लाभेन पूरति ।

थले पवस्स पञ्जुन्न, सिन्धु आपेन पूरति ।

धम्मजातमिदं होति, नत्थीदं कम्मप्पदानकं ॥

भावार्थ—हे लाभ-सत्कार ! तिमी गरीब-ददिद
भएको ठाउंमा जाऊ, धनीहरू लाभ-सत्कारले परिपूर्ण छन्,
हे बादल ! तिमीले स्थल-भूमिमा वर्षा गर, समुद्र पानीमे
भरिरहेको छ, यो स्वभाव धर्म हो (प्राणीहरूको) कर्म-
प्रधानक मात्र होइन ।

१४२. न हि कोचि कते किञ्चे, कतारं समुपेक्षते ।

तस्मा सब्बानि किञ्चानि, सावसेसे कारये ॥

भावार्थ—संसारमा आपनो काम सकिएपर्दछ कर्म
गर्ने मानिसलाई कसैले बास्ता गर्ने छैन, त्यस कारण खण्डे
कामहरू अवशेष राख्ने गर्नुपर्दछ ।

१४३. तुलं सल्लहुकं लोके, ततो चपलजातिको ।

ततो बुद्धमनोवादो, पमादो बुद्धसासने ॥

भावार्थ—संसारमा कपास हलुकी छ, त्यो खन्दा
चन्द्रल स्वभावको मानिस, त्यो भन्दा पनि आफूभन्दा
ठूलाको कुरा नमान्ने मानिस, अझ त्योभन्दा पनि मगवाल
बुद्धको शासनमा प्रमादी भई, अनुत्साही हुने मानिस तुच्छ र
हलुको हुन्छ ।

बौद्ध प्रश्नोत्तर-५

धम्मवती अनगारिका

प्र. १४५. ज्ञान दर्शन विशुद्धि भनेको के हो ?

उ. शील आदि ६ वटा विशुद्धि उत्तिर्गति गर्नुपर्ने
स्तोतापन्न आदि चार मार्गलाई ज्ञान दर्शन
विशुद्धि भन्दछन् ।

प्र. १४६. स्तोतापत्ति मार्गले नाश हुने क्लेश के के हुन् ?

उ. सक्तायदिटि (आफू र आपनो भन्ने भावना)
विचकिच्छा (अनावश्यक शंका)
सोलब्बत परामात (अन्धविश्वास)